

Аннотация по учебному предмету «Буряад хэлэн» 6-8 классы

«Буряад хэлэн» гэхэн курсын ажалай программа хадаа Россиин Федерациин хуралсалай Министерствын тогтоолнууд дээрэ үндэхэлжэ зохиогдоһон хуралсалай программа болоно:

- Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г;
- Закона Республики Бурятия от 13.12.2013 № 240-V «Об образовании в Республике Бурятия»;
- Закона Республики Бурятия от 10 июня 1992 г. №221-XII«О языках народов Республики Бурятия» (с изменениями и дополнениями);
- Федерального государственного стандарта основного общего образования (утвержден приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (зарегистрирован в Минюсте России 6 февраля 2015 г., рег. номер 35915);
- приказа Министерства образования и науки Российской Федерации от 29.12.2014 г №1644 «О внесении изменений в приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г №1897 «Об утверждении федерального государственного стандарта основного общего образования»;
- приказа Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.12.2015 № 1577 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897» (Зарегистрирован в Минюсте России 02.02.2016 № 40937);
- Федеральных перечней учебников на 2017/2018 учебный год (утверждены приказом Минобрнауки России от 31 марта 2014 г №253 (ред. от 08.06.2015)с изменениями на 26 января 2016 года «Об утверждении федерального перечня учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования»);
- СанПиНа 2.4.2.2821-10 "Санитарно-эпидемиологические требования к условиям и организации обучения в общеобразовательных учреждениях"» (утверждены постановлением Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 29 декабря 2010 г. №189, зарегистрированным в Минюсте России 3 марта 2011 г., рег.номер 19983)

Россиин эрдэм хуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бэелүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой хуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалгалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана. Буряад Республикада, Агада ба Усть-Ордада, Улаан-Үдэ хотын хургуулинуудаар турэлхи хэлээ, буряад арадайнгаа оюун бодол, ёһо заншал, соёл гэгээрэлые хэргээхэ, хугжөөхэ, дэлгэрүүлхэ талаар нууэй жэлнуудтэ ехэ ажал худэлмэри ябуулагдажа байна.

1992 оной июниин 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулиин ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олониитын, арад зоной, тэрэ тоодо залуушуулай, хурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ. Тиимэхээ багшын үүсхэлдэ, зохоохы ажалда үргэн харгы гаргагдана.

Россиин эрдэм хуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бэелүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой хуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалгалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана.

Буряад хэлэнэй багшанарай, хүмүүжүүлэгшэдэй урда табигдаха шухала **зорилгонууд**:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэхэ нууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ;
- хурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ турэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ хургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие хургажа, хугжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэхэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ.

Тус зорилгонууднаа дулдыдан, буряад хэлэ заажа байһан багшанарай урда иимэ шухала **эрилтэнүүд** табигдана:

1. Нэн турүүн түрэлхи хэлээ зааж байсан багша хадаа өөрөө хэлэ бэшэгэй талаар үндэр хэмжээнэй эрдэм мэдэсэтэй, болбосорол ехэтэй, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй, тэрэ тоодо буряад хэлэнэй саашанхи хүгжэлтын гол зорилгонуудыг гүнзэгыгөөр ойлгохо ёготой;

2. Нурагшадай эрдэм мэдэсын эрилтэнүүдэй стандарт ба программа шудалжа, багша буряад хэлэ заалгыг тусэблэхэ;

3. Нуралсалай жэлэй эхиндэ багша класс бүхэндэ нурагшадай мэдэсэ шадабариин хэмжэээ элирүүлхэ зорилготойгоор хэдэн ондоо түхэлэй шалгалтын хүдэлмэринүүдыг дүүргүүлхэ: грамматическа даабаринуудтай диктантнуудыг, зохёолго ба найруулгануудыг бэшүүлжэ, тестнүүдыг дүүргүүлжэ, анкетэнүүдэй асуудалнуудта харюусуулжа болохо; аман шалгалта үнгэргэхэ; үзэгдээн темээр шалгалтын асуудалнуудта харюунуудыг шагнаха; хөөрөлдөө эмхидхэхэ болон бусад эдэ даабаринуудыг дүүргэлгын дүнгүүд нурагшадай мэдэсэ, шадабари, хүгжэлтыг гү, али программын эрилтэнүүдхээ гээгдэлхэ зүбөөр гэршэлдэг. Эндэхээ уламжалан, багша класс бүхэндэ нурагша бүхэнтэй нуралсалай жэл соо хэхэ ажалаа багсаан эмхидхэхэ.

4. Нурагша бүхэнэй эрдэм мэдэсын хэмжээн адли бэшэ, тиимэхээ хэшээлэй алишье шатада нурагшын мэдэсын хэмжээндэ тааруугаар даабаринуудыг дүүргүүлхэ.

5. Нурагшадые нургаха, хүгжөөхэ, хүмүүжүүлхэ зорилгонууд түрэлхи хэлэнэй, уран зохёолой хэшээлнүүдтэ нягта холбоотойгоор элдэб онол аргуудаар, жэшээлхэдэ: интегрированнэ аргаар гэхэ гү, али заагдажа байгаа предметүүд хоорондын харилсаанай аргаар бээлүүлэгдэхэ ушартай. Эндэ 2006, 2011 онуудта гарахан «Буряад хэлэнэй сахим нураха ном» (электронно ном) доторхи тон баян, хэрэгтэй материалнуудыг зүбөөр бэе бээтэйнэ тааруулан холбожо шадабал, багшанарташье, нурагшадташье нилээд аша үрэтэй ба һонирхолтой байха.

6. Хэлэлгын культура (соёл) дээшэлүүлхэ, гүнзэгырүүлхэ, зохёохы ба холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэринүүдыг хэшээлэй алишье шатада хараалха, түсэблэхэ.

7. Нурагшадые нургалга, хүгжөөлгэ, хүмүүжүүлгын зорилгонуудыг сагай эрилтэдэ таарамаар бээлүүлхын тула, буряад хэлэ ба уран зохёол зааж байсан багшанар өөрынгөө эрдэм мэдэсыг, дүй дүршэлыг саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, методикодо, психологидо ба дидактикада бии боложо, хэблэгдэжэ байдаг эрдэмтэдэй, шэнэдхэгшэ багшанарай шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдыг, шэнэ дурадхалнуудыг ба түрүү дүй дүршэл үзэжэ, шүүмжэлжэ, ажал хүдэлмэридөө нэбтэрүүлжэ байха.

Зорилгонууд

1. *Нурагшадые литературна хэлэндэ нургалга.* Абянуудыг зүбөөр үгүүлхэ, үгэнүүдэй лексическэ удхыг зүб ойлгохо, удхын сохилго зүбөөр хэрэгдэхэ дадалтай болгохо. Мэдүүлэл соо хэрэглэгдээн үгэнүүд нуури байраяа зүбөөр олоһон, удхынгаа талаар бэе бээтээ зүбөөр холболдонхой байха ёготой. Нютаг хэлэнэй онсо илгаануудта анхаралаа хандуулха: алибаа нютагта тус үгыг гү, али абыае иигээд үгүүлдэг, харин литературна хэлэндэ иимээр үгүүлдэг гэжэ зэргэсүүлэн ойлгуулха шухала.

2. *Нурагшадай үгын нөөсыг арьбажуулга ба мэдүүлэл зохёолгыг хүгжөөлгэ.* Уран зохёол, сонин, сэтгүүлнүүдыг уншадаг нурагшын хэлэн тодо сэбэр, үгэ баянтай, мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр найруулха дадалтай байдаг. Хүшэр удхатай үгэнүүдыг ойлгуулжа хэрэглүүлхэ шухала, словарна хүдэлмэри хэшээл бүхэндэ эмхидхэгдэжэ байха ёготой. Хэрбээ нурагшада ойлгогдосогүй үгын байбаль, «Буряад хэлэнэй сахим нураха ном» соо «Толи» гэхэн бүлэг нээбэл, багшанарай ба нурагшадай хэрэглэхэ 14 зүйлэй толинуудыг ашаглан, хэрэгтэй үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ, оршуулга, тайлбаринь олохо аргатай.

3. *Холбоо хэлэлгэдэ нургалга.* Буряад хэлэ заалгын гол зорилгонуудай нэгэн – хүнүүдэй хоорондоо харилсаха арга боломжо гүнзэгырүүлгэ, һанал бодолоо зүбөөр, үгэ баянтайгаар дамжуулха шадабари хүгжөөлгэ. Энэ шадабари болон дадал буряад хэлэнэй, уран зохёолой ба дунда нургуулида үзэгдэжэ байгаа бүхы предметүүдээр хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хүгжөөхэ элдэб даабаринуудыг нурагшадар дүүргүүлхэдэ бэхижүүлэгдэдэг. Зохёолго болон найруулга бэшэхын тула нурагшад хүдэлмэрингөө сэдэб зүбөөр шэлэн олохо, гол удхыень тодоор ойлгохо, юрын гү, али орёо түсэб зохёожо шадаха дүршэлтэй болохо ёготой. Үгэнүүдэй удхыг, тэдэнэй холбоог, хэлэлгын уран аргуудыг зүбөөр хэрэглэхэ. Оролто хубияа – шухала хубида, түгэсхэлдэ гуримтайгаар шэнжэлэн орожо, зохёолгоёо бэшэхэ